

ბამოღვიპებული ერიწიეი

მოკლე შინაარსი

თანამედროვე ლიტერატურაში ბერძნული მითოლოგიის პერსონაჟების შემოყვანა უცხო არ არის. მაგრამ ზოგჯერ ეს პერსონაჟები განსხვავებული სახით, არაპირდაპირი ხსენების გზით ხვდებიან ლიტერატურაში და მათი ამოცნობა საკმაოდ რთულდება. ერთ-ერთი ასეთი რთულად ამოსაცნობი ბერძნული მითოლოგიის პერსონაჟია სამი ერიწია, რომლებიც ოჯახური სიმშვიდის დარღვევაში (იქნებოდა ეს ინცესტი თუ მკვლელობა) ბრალდებულ დამნაშავეებს სჯიდნენ. მაქს ფრიშის რომანში “ჰომო ფაბერი” და გაბრიელ გარსია მარკესის მოთხრობაში “გამოცხადებული სიკვდილის ქრონიკა” ერიწიები თავისი ნამდვილი სახით არ რეცეფიცირდებიან. ფრიშთან “მძინარე ერიწია” ქანდაკებაა, რომელიც მუხუშშია გამოფენილი. რომანის პერსონაჟები, ვალტერ ფეიბერი და ზაბუტი, აღმოაჩენენ, რომ დაძინებული ერიწია არა მარტო იღვიძებს, არამედ განრისხებულ სახესაც იღებს, როცა მას “ვენერას დაბადებასთან” დამდგარი უყურებ. ხელოვნების ეს ორი ნიმუში – “მძინარე ერიწია” და “ვენერას დაბადება” - უნდა ასახავდეს რომანის მთავარ არსს: ვენერას დაბადებას აკრძალული სიყვარულის დაბადება უკავშირდება. ვენერა სიყვარულის ქალღმერთია და მისთვის არანაირი სიყვარული არაა აკრძალული და ის ყველანაირ შეყვარებულებს მფარველობს. სამაგიეროდ, ვენერას მხარეს გადასულ პერსონაჟებს ავიწყდებათ, რომ იქვე ერიწიასაც სძინავს და მისი გაღვიძება და მისი მრისხანების გამოწვევა ადვილია, როცა დანაშაულს სჩადისხარ. გველისთმიან ერიწიას სასჯელი უნდა იყოს ის, რომ რომანის ერთ-ერთი დამნაშავე პერსონაჟი, ზაბუტი, გველის კბენის შემდეგ იღუპება. გაბრიელ გარსია მარკესთან კი ერიწია მკითხველს მაშინ ახსენდება, როდესაც ხვდება, რომ მკვლელი ძმები ვიკარიოები ისევე ვერ იშორებენ სისხლს, სუნს და უძილობას, როგორც ვერ იშორებენ მკვლელები სამ ერიწიას ბერძნულ მითოლოგიასა და ლიტერატურაში. ძაღლისთავიანი ერიწიები ყვეით დასდევენ დამნაშავეებს, ვერ აშორებენ აყვებულ ძაღლებს ვერც მოკლეული სანტიაგო ნასარის ცხედარს მოთხრობაში. ეს პასაჟი ცრუერიწიებს ავლენს, ძაღლები არ უნდა წარმოადგენდნენ ნამდვილ ერიწიებს, ნამდვილი ერიწიები სხვა დამნაშავეს – ტყუპ ძმებს ვიკარიოებს - მისდევენ, შესაბამისად, არც მოკლეული სანტიაგო ნასარი უნდა იყოს დამნაშავე. მკითხველს რომ მინიშნებების

გამოცნობა გაუადვილოს, მარკესი მოთხრობას იწყებს ერთი შედარებით. მოკლული შედარებულია ღორს, რამაც მკითხველს უნდა გაახსენოს “ოდისეას” შესაბამისი მონაკვეთი - როცა ოდისევსს აგამემნონი უყვება თავისი სიკვდილის ამბავს. აგამემნონი კი ის პერსონაჟია, რომლის სიკვდილის გამოც შური იძია ორესტემ და რომელსაც მოსვენებას არ აძლევენ და დასდევენ ერინიები. ერინიების მოშორება ორესტესგან მხოლოდ მას შემდეგ გახდა შესაძლებელი, რაც ათენა დაარწმუნებს მათ, რომ შურისძიების ნაცვლად, სამართალი უნდა დაიცვან. ფრიშმაც და მარკესმაც ახლებური საინტერესო შტრიხები შემატეს ბერძნული მითოლოგიის პოპულარულ პერსონაჟს – სამ ერინიას – და თავიანთ ნაწარმოებებში ერინიების შემოყვანით მკითხველს მოთხრობილი ამბების ახლებური ინტერპრეტაციის საშუალება მისცეს.

საკვანძო სიტყვები: აგამემნონი, ერინიები, მარკესი, ოდისევსი, ორესტე, ფრიში.

Nestan Ratiani

AWAKEN ERYNIES

Abstract

Introduction of the characters of Greek mythology in contemporary literature is not unfamiliar. Yet, sometimes these characters are encountered in different images, through indirect references in literature and their recognition is getting more and more complicated. Three Erinyes, who would punish those who were accused in violation of the domestic tranquility (whether it was an incest or a murder), are such characters of the Greek mythology that are difficult to recognize. Erinyes do not appear in their real form in the novel by Max Frisch “Homo Faber” and Gabriel Garcia Marquez “Chronicle of a Death Foretold”. In the work by Frisch, “sleeping Erinyes” is a statue, which is exhibited in the museum. The characters of the novel – Walter Faber and Sabeth - find out that the sleeping Erinyes not only wakes up but becomes infuriated, when you look at her standing by the “Birth of Venus”. These two examples of art – “sleeping Erinyes” and the “Birth of Venus” – should reflect the main essence of the novel: the birth of Venus is connected with the birth of love. Venus is the Goddess of love and any love is permitted for her and she protects lovers of any kind. Nevertheless, the characters who support Venus forget about Erinyes who is sleeping next to Venus and that it is easy to wake her up and infuriate, when you commit a crime. Snake-haired Erinyes’s punishment is that one of the characters of the novel, Sabeth, dies because of a snake’s bite. In the work

of Gabriel Garcia Marquez, the reader remembers Erinyes when he understands that the brothers-murderers, Vicarios cannot get rid of blood, smell, and insomnia, similar to three Erinyes in Greek mythology and literature. The dog-headed Erinyes follow the wrong-doers barking; even killed Santiago Nasar cannot get rid of the barking dogs in the story. This passage reveals pseudo-Erinyes; the dogs should not be employed to present true Erinyes. The real Erinyes follow other wrong-doers – twins Vicarios. Accordingly, murdered Santiago Nasar should not be considered a wrong-doer. In order to make hints easy for the reader, Marques begins his story with one comparison. The murdered is compared to a pig, which should remind the reader of the “Odyssey”, in particular, one extract when Agamemnon tells Odysseus the story of his death. Agamemnon is a character, whose death led Orestes to take revenge and who cannot find peace and is followed by Erinyes. Freeing Orestes from Erinyes became possible only after Athena convinced them that they should protect the justice instead of revenge. Frisch and Marques introduced new interesting features to the popular characters of the Greek mythology – three Erinyes – and by introducing Erinyes in their stories, they provide the reader with the possibility of new interpretation.

Key Words: Agamemnon, Erinyes, Max Frisch, Gabriel Garcia Marquez, Odysseus, Orestes.

მიზანი. ჩემი სტატიის განხილვის საგანია მაქს ფრიშისა და მარკესის მხატვრულ თხზულებათა მიმართება ანტიკურ ლიტერატურასთან, რათა გამოვლინდეს მათი მხატვრულ-გამომსახველობითი და ესთეტიკური რაობა-რაგვარობა.

კვლევის მეთოდი. ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის მულტი-დისციპლინური მეთოდები, კერძოდ: ისტორიულ-შედარებითი, ანალიტიკური, ნარატოლოგიური, რეცეფციული, რემინისცენციური, ჰერმენევტიკული კვლევის მეთოდები, რათა დადგინდეს მაქს ფრიშისა და მარკესის მხატვრულ თხზულებათა მიმართება ანტიკურ ლიტერატურასთან, რათა გამოვლინდეს მათი მხატვრულ-გამომსახველობითი, ესთეტიკური რაობა-რაგვარობა.

შესავალი. ერინიები ძველ ბერძნულ რელიგიაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. ეს ხოთონური ღვთაებები მას შემდეგ გაჩნდნენ, რაც კრონოსმა ურანოსზე გამარჯვება მისი კასტრირებით მოიპოვა. ამიტომაც ერინიების თავდაპირველი ფუნქციაა უღმობელი შურისძიება ისეთ საზარელ დანაშაულებზე, რომელიც ოჯახის შიგნით ხდება. ასეთი დანაშაულები დაუსჯელი არ უნდა დარჩეს: თუმცა თავად უზენაესი ღმერთების მიერ ჩადენილი ყველა ასეთი

დანაშაული დაუსჯელი დარჩა,¹ ადამიანებს არა აქვთ უფლება, მსგავსი სისასტიკის დანაშაული ჩაიდინონ. მათ, ღმერთებისგან განსხვავებით, ოჯახის წევრებზე განხორციელებული ძალადობა არ შერჩებათ. კასტრირებული ურანოსის სისხლის წვეთებიდან იშენენ ერინიები, რომელთა რიცხვიც, როგორც წესი, სამია. ალექტო, მეგაირა და ტისიფონე – ძაღლისთავიანი და გველისთმიანი საზარელი შესახედაობის ქალღმერთები – მოსვენებას არ აძლევენ მკვლელებს და იქამდე დასდევენ ყვეით, სანამ მათზე საბოლოოდ არ იძიებენ შურს. მნიშვნელოვანია ერინიების როლი ძველ ბერძნულ ლიტერატურაშიც. მიუხედავად იმისა, რომ ერინიებს ახსენებენ ჰომეროსიც, სოფოკლეს და სხვა ავტორებიც, ყველაზე უფრო შთამბეჭდავად ამ ქალღმერთებს ესქილე აცოცხლებს. მისი ტრილოგიის “ორესტეს” მესამე ნაწილი “ევმენიდები” სწორედ ერინიებზეა აგებული – ერინიების დევნისგან დაღლილი ორესტე, აპოლონის რჩევით, ათენში მიდის, სადაც ქალღმერთ ათენას სთხოვს დახმარებას. სასამართლო, რომელსაც თავად ქალღმერთი მეთაურობს, გადაწყვეტს, რომ ორესტეს უნდა ეპატიოს დანაშაული, კონკრეტულად კი დედის მკვლელობა. თუმცა ხმების რაოდენობა პირველ ეტაპზე თანაბრად გადანაწილდა და მხოლოდ ათენას ხმამ განაპირობა ორესტეს გამართლება, ტრაგედიაში კარგად ჩანს, რომ ერინიების გადარწმუნება, ხელი აიღონ ორესტეს ტანჯვაზე, საკმაოდ რთულია. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ათენა ერინიებს დაჰპირდება, რომ ათენის მოქალაქეებს ამიერიდან დიდ პატივში ეყოლებათ ღვთაებები, მოხერხდება სამი განრისხებული ქალღმერთის დაყოლიება. მოლაპარაკების შედეგად, ერინიები ხელს აიღებენ პრინციპზე “სისხლი სისხლისა წილ” და მრისხანე უმოწყალო ღვთაებებიდან გადაიქცევიან შედარებით კეთილ, სიმართლისა და სამართლიანობის დამცველ ევმენიდებად, რომლებიც სინდისის ქნჯნას განასახიერებენ. აღსანიშნავია, რომ ერინიებს ვერ ელევთან უფრო გვიანდელი ავტორებიც, ამიტომაც გასაკვირი არაა, რომ გაცოცხლებულ ერინიებს სხვადასხვა სახით არაბერძნულ ლიტერატურაშიც ვხვდებით, იქნება ეს მათი პირდაპირი ხსენება თუ ოდენ მინიშნება არქაულ ქალღმერთებზე. სტატიაში შევჩერდები ორ ნაწარმოებზე, მაქს ფრიშის “ჰომო ფაბერზე” და გაბრიელ

---

¹ დაუსჯელი რჩება კრონოსი იქამდე, სანამ მასზე ზევსი არ იძიებს შურს. არსად არა ჩანს, რომ ზევსის შურისძიებას ერინიები წარმართავენ ან კრონოსს, სანამ ის ბატონობს, ერინიები არ აძლევენ მოსვენებას. არც ზევსი ისჯება იმის გამო, რაც მან მამამისს ან მამამისის მომხრე ღვთაებებს დამართა.

გარსია მარკესის “გამოცხადებული სიკვდილის ქრონიკაზე”. ორივე ნაწარმოები ოჯახში დატრიალებულ ტრაგედიას ასახავს, ამიტომაც არაფერია იმაში უცნაური, თუკი ორივე ავტორი ბერძნულ მითოლოგიურ პერსონაჟს გაიხსენებდა. საინტერესო ისაა, თუ როგორ, რა განსხვავებული ფორმით მოახდინეს ამ მწერლებმა ერთიანების შემოყვანა თანამედროვე ლიტერატურაში.

მსჯელობა. 1. მაქს ფრიშის რომანი “ჰომო ფაბერი”, ერთი შეხედვით, ოიდიპოსის ტრაგედიის ქარგას იმეორებს.² მაგრამ აქ არ ვგულისხმობ მხოლოდ ინცესტს, რომელიც სოფოკლეს “ოიდიპოს მეფესა” და მაქს ფრიშის “ჰომო ფაბერს” აერთიანებს,³ არც თვალხილულიობა-სიბრმავის წამყვან ფაქტორს⁴ და არც ბედისწერის მოტივს, რომელიც წამყვანია ორივე ნაწარმოებისთვის.⁵ აქ ვგულისხმობ ჰიბრისის თემას, რომელიც თითქმის

---

² ვალტერ ფეიბერი, მას შემდეგ, რაც მისთვის ყველაფერი ნათელი გახდება, ოიდიპოსის ფრაზას იმეორებს: “ნეტავი სულ არ გაეჩინილიყავი ქვეყანაზე” (გვ. 134) და ამით მოვლენათა გრძელი ჯაჭვის ერთი რგოლის შეცვლას კი არა (როგორც ეს პეპლის ეფექტის შემთხვევაში იქნებოდა), არამედ საერთოდ დასაწყისს გამორიცხავს.

³ ოიდიპოსს ცოლად მოჰყავს იოკასტე, რომელიც დედამისია, ხოლო ვალტერ ფეიბერს რომანი აქვს ზაბეტთან, რომელიც მისი ქალიშვილია.

⁴ ოიდიპოსი თვალხილული ბრმაა, ხოლო უსინათლო წინასწარმეტყველი ტირესიასი მხედველი. მას შემდეგ, რაც ოიდიპოსი აღმოაჩენს, რომ ხილული ვერაფრით დაეხმარა, ის თვალებს დაითხრის. ვალტერ ფეიბერი ცდილობს, დაარწმუნოს მკითხველი, რომ ის ბრმა არაა: “შე ინჟინერი გახლავართ და მიჩვეული ვარ, ისე აღვიქვა საგნები, როგორც სინამდვილეში არის. ყველაფერს მშვენივრად ვხედავ, რასაც ისინი ხედავენ, ბრმა კი არა ვარ!” (გვ. 22) “თურმე ბრმა ყოფილვარ!” – მაშინაც ეს სიტყვები აღმოხდება, როცა შეიტყობს, რომ ჰანა დედამისთან მეგობრობდა (გვ. 182). მაგრამ ყველაზე უფრო დამაფიქრებელი ისაა, რომ მარტო დარჩენილი ვალტერი ოიდიპოსით გადაწყვეტს თავის დასჯას: “ვზივარ ვაგონ-რესტორანში და ვფიქრობ: რატომ არ ავიღებ ამ ორ ჩანაგალს და ზედ თვალებს არ დაეთხრი...” (გვ. 190), თუმცა ამის გაკეთებას აზრი არა აქვს, რადგან ის დიუსელდროფის ქუჩებში ისედაც ბრმასავით დააბიჯებს.

⁵ ოიდიპოსი კორინთოდან გაქცევით ცდილობს, გაექცეს ბედისწერას, ტოვებს მშობლებს, რადგან, წინასწარმეტყველების მიხედვით, მან მამა უნდა მოკლას და დედა შეირთოს ცოლად. მანამდე ოიდიპოსის მამაც შეიღას მოიშორებს თავიდან, რადგან უნდა, რომ ბედისწერას გაექცეს. გადაგვებულ ჩვილ ოიდიპოსს იპოვის მწყემსი, რომელიც კორინთოს მცვეს მიაშვილებს პატარას. ყმაწვილი ოიდიპოსი, როდესაც გამოექცევა ბედისწერას, ბრუნდება ნამდვილ სამშობლოში და ცოლად მოჰყავს თბებს დაქვრივებული დედოფალი, რომელიც სინამდვილეში დედამისია. ამ ქორწინებიდან მათ ოთხი შვილი ეყოლებათ. ოიდიპოსის შვილები

ყველა რაციონალური ადამიანის ხვედრია.⁶ ვალტერ ფეიბერი, რომელიც ცოცხალი მოწმეა იმ სისასტიკის, მეორე მსოფლიო ომმა რომ მოუტანა მსოფლიოს, ომის შემდგომ ცინიკოს, ცივისსხლიან, რაციონალურ ადამიანად იქცევა. რაციონალური ამ კონტექსტში უარყოფითი სიტყვაა, რადგან ვალტერ ფეიბერი არად დაგიდევთ ხელოვნებას. მისთვის ხელოვნების დარგები დროის ფუჭი დახარჯვაა, რადგან კაცობრიობისთვის სარგებლობა მხოლოდ ტექნოლოგიებს და ტექნიკურ რევოლუციებს მოაქვს. ის იმდენად კარგად ერკვევა ხომალდის ტურბინებში, ძრავებსა და სხვა მექანიზმებში, რომ ახალგაზრდა ქალიშვილთან პაემანზე სიამოვნებით საუბრობს მხოლოდ ამ თემებზე.⁷

იმავედროულად ოდიპოსის დები და ძმებიც არიან. ვალტერ ფეიბერი, მას შემდეგ, რაც ჰანას ორსულობის შესახებ შეიტყობს, თავს იმით იმართლებს, რომ ჰანას არ უნდოდა შვილის დატოვება და მეგობარს ანდობს საყვარელი ქალის აბორტს. ჰანას, რომელიც ებრაელია, საფრთხე ემუქრება ფაშოზიმის დროს, მაგრამ, მისი გადარჩენის ნაცვლად, ვალტერი ტოვებს ორსულ ქალს. ცხადია, ვალტერი თავს აქაც იმართლებს იმით, რომ თავად ჰანას არ სურს დაქორწინება. წლების შემდეგ ვალტერ ფაბერი გემით მოგზაურობისას შეხვდება ახალგაზრდა ქალიშვილს, რომელთანაც რომანს გააბამს, მოგვიანებით შეიტყობს, რომ ეს ქალიშვილი მისი და ჰანას შვილია. ვალტერ ფეიბერი გემზე იმ შემთხვევის შედეგად მოხვდება, რომელმაც გადააფიქრებინა თვითმფრინავით მგზავრობა. ვალტერ ფაბერი არცერთხელ ეკითხება საყვარელ ქალიშვილს, ვინ არის მისი მამა ან დედა. არ ეკითხება არც ოდიპოსი თავის ცოლს, რატომ არ ჰყავდა მას შვილი წინა ქორწინებიდან. ეს არასაკმარისი კომუნიკაცია გმირებს შორის გადაიზრდება და ხდება ნამდვილი ტრაგედიის მიზეზი, თუმცა არასაკმარისი კომუნიკაცია არის საბაბი. მიზეზი ტრაგედიისა კი ბედისწერაა, რომელსაც ვერც გემზე, ვერ თებეში, ვერც ცოლის მოყვანით და ვერც აბორტით ვერ გაქმცევო.

⁶ ოდიპოსი და ვალტერ ფეიბერიც ჭკვიანი ადამიანები არიან. ოდიპოსი, თავისი ჭკუის წყალობით, აჯობებს სფინქსს, როდესაც იმ გამოცანას გამოიცნობს, რომლის გამოცნობაც მანამდე ვერაფერს შეძლო. ვალტერ ფაბერმა კი ყველაფერი იცის, რაც ტექნიკას უკავშირდება და ამით უპირატესობას ავლენს სხვა ადამიანების მიმართ. ორივე პერსონაჟის ტრაგედიაც სწორედ ესაა, მათ იმდენად სჯერათ თავიანთი უპირატესობის, რომელიც მათი რაციონალური ბუნებიდან გამომდინარეობს, რომ ავიწყდებათ მთავარი, ღმერთი და ამით ღმერთთან მებრძოლი და გაბზდაყვებული პერსონაჟების რიგში გადადიან, რომლებიც საკუთარმა მზვარობობამ, ამპარტავენებამ, ანუ ჰიბრისმა დაღუპა.

⁷ ის ქალიშვილის თანდასწრებით სხვა მგზავრობებთანაც ამ თემებზე საუბრობს: “ვლავარაკობდით ტურბინებზე. რა თქმა უნდა, ლიტერატურულ

მისი დევიზია “ტექნიკა მისტიკის ნაცვლად!” (გვ. 75). მას ღრმადა სწამს, რომ სტატისტიკის დახმარებით კაცობრიობა დაამარცხებს შიმშილს და გაჭირვებას, რადგან, თუკი ეკონომიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებსა და ღარიბ საზოგადოებებში, სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, გაანალიზებენ, რომ მათ ჩამორჩენილ ცხოვრებაში დამნაშავეა ის, რომ არ გეგმავენ ორსულობებს, აბორტებს, შემცირდება შობადობა და ავტომატურად გადაწყდება ის თანმდევი პრობლემებიც, რაც თან ახლავს მრავალსულიან ოჯახებში ცხოვრებას.⁸ ვალტერ ფეიბერი იმდენად დარწმუნებულია, რომ ადამიანების ცხოვრებას თავად ადამიანი განაგებს და რომ ადამიანის ცხოვრების შემოქმედი თავად ადამიანია, რომ მას აღარ ახსოვს და ავიწყდება ღმერთი.⁹ ამიტომაც მოუძებნა მწერალმა თავის პერსონაჟს შესაფერისი გვარი. ვალტერ ფეიბერის გვარი ლათინური ზმნიდან მომდინარეობს, რომელიც “კეთებას” აღნიშნავს. ვალტერ ფეიბერი ჰომო ფაბერი, “ჰომო ფაბერი” კი ლათინურიდან რომ ვთარგმნოთ, მწარმოებელი ადამიანია. მწარმოებელი შემოქმედის ერთგვარი სინონიმიცაა, ამდენად ადვილი ასახსნელია, რომ მწერალმა თავის მკითხველს შესთავაზა, ვალტერ ფაბერში ის ადამიანი დაენახა, რომელიც შემოქმედს, ანუ ღმერთს ანაცვლევს. რა თქმა უნდა, ეს ჩანაცვლება მხოლოდ ამპარტავანი ადამიანის (sc. პერსონაჟი და არა მკითხველი) წარმოსახვაა, თორემ როგორ შეიძლება, რომ ადამიანს თავში აზრად მოუვიდეს, თითქოს მას შეუძლია, ღმერთს კონკურენცია გაუწიოს და ღმერთის ჩანაცვლება შეძლოს.

როდესაც მკითხველი ვალტერ ფეიბერის ტრაგედიის შესახებ შეიტყობს, მას ერთი შეკითხვა უნდა გაუჩნდეს, ისევე,

---

გერმანულ ენაზე. ეს გრაფიკოსი მხატვარი, ხელოვანის პირობაზე, საქმიანი კაცი ჩანდა. როგორც კი შეატყო, რომ ჩემთან მხატვრობაზე, თეატრსა და ამისთანებზე ლაპარაკით ფონს ვერ გავიდოდა, მაშინვე სხვა თემაზე გადაინაცვლა” (გვ. 79).

⁸ “ჩვენი საქმე ჩვენვე უნდა მოვაგვაროთ. დედამიწის მოსახლეობას სიჭარბე ეშუქრება” (გვ. 104).

⁹ “არც წინასწარმეტყველების მჯერა და არც ბედისწერისა. რას მიქვია ბედისწერა? ტამაულიპასში იძულებითი დაშვება რომ არა, შეიძლება ზაბეტი დღესაც ცოცხალი ყოფილიყო. არ გედავებით: შემთხვევითობაზე მეტია, რომ ყველაფერი ასე წაეწყო ერთმანეთს. ეს იყო შემთხვევითობათა მთელი ჯაჭვი, მაგრამ რა მოსატანია აქ ბედისწერა? დაუჯერებელი რამ ფაქტად რომ მივიჩნიო, ამისათვის მისტიკა არ მჭირდება. ჩემთვის მათემატიკაც კმარა” (გვ. 20).

როგორც ერთი კითხვა უნდა გაუჩნდეს სოფოკლეს ტრაგედიის მკითხველს/მსმენელს: როდიდან იცის ვალტერმა/ოიდიპოსმა, რომ ზაბეტი მისი ქალიშვილია? ამ კითხვაზე პასუხის მოსაძებნად მკითხველი რომანს უნდა მიუბრუნდეს და ის ეპიზოდები გაიხსენოს, როცა პერსონაჟს ეჭვის პატარა მისხალი მაინც უნდა გასჩენოდა. რა თქმა უნდა, მკითხველი იმასაც უნდა იახრებდეს, რომ ის, პერსონაჟთან შედარებით, უპირატეს მდგომარეობაშია, მან დასასრული იცის და ამგვარი პერსპექტივით ბევრად უფრო ადვილია, ეჭვი გაგიჩნდეს. მკითხველს, შესაძლოა, hindsight bias ჰქონდეს. ამ ტერმინით ხომ ფსიქოლოგები ისეთ ტენდენციას აღნიშნავენ, როდესაც ადამიანებს ჰგონიათ, რომ მოვლენების წინასწარმეტყველება შეუძლებელია, თუმცა სინამდვილეში მათი წინასწარმეტყველება შეუძლებელია. ამგვარი მიკერძოების მსხვერპლია ისეთი ადამიანი, რომელმაც წინასწარ იცის შედეგი, დასასრული, მაგ. როცა რომელიღაც ომის ან ბრძოლის შედეგი მკითხველისთვის წინასწარაა ცნობილი, ის ამტყუნებს მონაწილე მხარეებს, როგორ ვერ ამოიცნეს კონკრეტული ნიშნები დასასრულის გამოსაცნობად და შესაბამისი მოქმედებების, საპასუხო სტრატეგიის დასაგეგმად. თუმცა რომანში, მიუხედავად გავრცელებული ტენდენციისა, მკითხველს ობიექტურადაც შეუძლია შენიშნოს ის ნიშნები, როცა ვალტერს ეჭვი უნდა გასჩენოდა. რატომ? იმიტომ, რომ ვალტერი რაციონალური ადამიანია და სხვა შემთხვევებში მის მახვილ თვალს არაფერი გამოეპარება. რომანს მიბრუნებული მკითხველი რამდენიმე ასეთ სავარაუდო ეპიზოდს ჩამოთვლის: მაშინ, როდესაც ვალტერს ზაბეტი შეუყვარდება და ახალგაზრდა ქალიშვილთან ევროპაში მოგზაურობას გადაწყვეტს, ზაბეტი ახსენებს დედამისს, ხელოვნებათმცოდნეს. თითქოს არაფერია იმაში უცნაური, რომ ვალტერის ყოფილი საყვარელიც ხელოვნებათმცოდნე იყო, მაგრამ უცნაური ისაა, რომ ვალტერი არ ინტერესდება ზაბეტის მშობლებით. მათ ხომ საკმარისი დრო აქვთ იმისთვის, ერთმანეთის წარსული გამოიკითხონ. რა თქმა უნდა, მხოლოდ მკითხველი და ისიც მეორე წაკითხვით ხვდება, რომ ვალტერს ზაბეტი იმიტომ ეცნობა, რომ ის მარტო ჰანას კი არა, თავის თავსაც აგონებს; ისიც, რომ ავარიის შემდეგ თვითმფრინავში დამეგობრებული მგზავრი, რომელიც მანამდე მას აღიზიანებდა, იმ მეგობრის ძმაც, რომელსაც ჰანას ბედი ანდო. რატომ აღიზიანებს მას მგზავრი? ეს კითხვა არცერთ მკითხველს არ გაუჩნდება პირველ წაკითხვაზე, მხოლოდ მეორე წაკითხვის შემდეგ, როცა უკვე

ვიცი, რომ თურმე მისი ძმა ჰანას ქმარი გამხდარა და რომ ვალტერი იმითიც არ ინტერესდება, თუ ვინ იყო მეგობრის ცოლი. მკითხველს აკვირებს რაციონალური და “ყოველს-მცოდნე” ვალტერის ინდიფერენტულობა, არაფერი იკითხოს და არ გააკვიროს, რა ბედი ეწიათ მის მეგობრებს, ვინ არიან მისი საყვარლის მშობლები და ა.შ. ალბათ ეს ინდიფერენტულობა არის იმის მიზეზიც, რომ ვალტერის დედამ ყველაფერი იცის ჰანაზე, ვალტერი კი არასოდეს ესაუბრება დედას გულწრფელად და მისი საუბარი ზედაპირული მოკითხვით შემოიფარგლება. მაგრამ არის ერთი ეპიზოდი, რომელიც ვერ ამართლებს პერსონაჟს, რომ მან არაფერი იცოდა, უფრო სწორად, შესაძლოა, არაფერი იცოდა, მაგრამ ეჭვი უნდა გასჩენოდა. ესაა მუზეუმში გამამხდარი ამბავი. როდესაც ზაბეტის დაჟინებით ვალტერი მუზეუმებში დაყვება ქალიშვილს, მწერალი საგანგებოდ შეჩერდება ერთ-ერთ ექსპონატზე: “მძინარე ერინიას თავი”. ეს ჩემი აღმოჩენა გახლდათ... ნაწარმოებს რა ერქვა, არც ის ვიცოდი, მაგრამ ეს ამბავი ხელს სულ არ მიშლიდა, პირიქით, სახელი ცოდნა უფრო მიშლის ხოლმე ხელს, ანტიკურ სახელებში მაინც ვერ ვერკვევი და სახელს რომ ვეძებ, გამოცდაზე მგონია თავი. აი, ეს კი ნამდვილად დიდებულია, ჩინებული ნამუშევარი, ღრმად შთაბეჭდავი. ეს იყო ქვისგან გამოკვეთილი ქალის თავი. ქანდაკება ისე იდო, თითქოს შენ გვერდით წამოწოლილი მძინარე ქალის სახეს დასცქეროდი. ვინ იცის, რა ესიზმრება? იქნებ ხელოვნების ნაწარმოებს ამ კუთხით არ უნდა მიუდგე, მაგრამ მე ეს უფრო მაინტერესებდა... უცებ ზაბეტმა შემომძახა, არ გაინძრეო. რა მოხდა-მეთქი, - ვკითხე. – იდექი! მანდ რომ დგახარ, აქედან ერინია გაცილებით მშვენიერი ჩანს, პირდაპირ დაუჯერებელია, ისე იცვლება! ზაბეტს უნდოდა, მეც დავრწმუნდე მისი სიტყვების სიმართლეში და მაიძულებს, ადგილები გავცვალოთ. მართლაც არის სხვაობა, მაგრამ გასაოცარი არაფერია: განათების ამბავია. როცა ზაბეტი “ვენერას დაბადებასთან” დგას, ერინიას ჩრდილი ეცემა და მძინარე ერინიას სახე, ცალმხრივი განათების გამო, თითქმის ცოცხლდება, გგონია, ეს-ესაა თვალს გაახელსო, სახეზე თითქოს განრისხებაც კი ეხატება” (გვ. 110). ძალიან ადვილი გასაგებია, რომ ვენერას დაბადება სიყვარულის დაბადებაა, ხოლო ჩაძინებული ერინიას თავი იმ დანაშაულზე მიუთითებს, რომელიც ზაბეტსა და ვალტერს შორის ხდება. მათ ჯერ არ იციან ამის შესახებ, რომ ერინია მალე გაიღვიძებს და დაუსჯელს არ დატოვებს

ჩადენილი ცოდვის გამო. არადა, ვალტერი რომ მხოლოდ რაციონალური ადამიანი არ იყოს და ის ოდნავ მაინც ერკვეოდეს ბერძნულ მითოლოგიაში, მომენტალურად უნდა მიხედვს გამაფრთხილებელ ნიშანს. ვალტერი ამბობს, რომ მას არ აინტერესებს ხელოვნების ნიმუშების შექმნის თარიღი, მაგრამ ის არაფერს ამბობს, იცის თუ არა მან მითოლოგია. უნდა ვივარაუდოთ, რომ, როგორც ნებისმიერმა მასაკით განათლებულმა ადამიანმა, მანაც იცის, თუ ვინ არის ერინია და უნდა გაფრთხილდეს. შემთხვევითი არ არის, რომ ზაბეტი გველის ნაკბენით იღუპება, უფრო სწორად, მას გველი უკებს, მაგრამ სიკვდილის მიზეზი ცუდად დაცემაა – კიდევ ერთი რამ, ერთი დეტალი, რაც ვალტერს თავის გამართლებების საშუალებას აძლევს: რა შუაშია გველისთმიანი ერინია! ზაბეტი გველის ნაკბენმა კი არ მოკლა, წაქცეულმა ზაბეტმა თავი დაარტყა და ეს გახდა მისი სიკვდილის ნამდვილი მიზეზი.

როგორც ვნახეთ, მაქს ფრიშის რომანში ერინიას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, მას უნდა აჩვენოს მკითხველს, რომ ამპარტავნება და ინცესტი დაუსჯელად არ ჩაივლის. საუკუნეების განმავლობაში ტკბილი ძილით ჩაძინებული ერინიები მაინც სიმართლის და სამართლიანობის სადარაჯოზე დგანან და მათი გამოფხიზლება და ხელახალი გაბრაზება არც ისე რთულია და მოულოდნელი არ უნდა იყოს არავისთვის.

2. გაბრიელ გარსია მარკესის მოთხრობა “გამოცხადებული სიკვდილის ქრონიკა” ერთი ოჯახის ტრაგედიას ასახავს. ბაიარდო სან რომანი ანხელა ვიკარიოზე ქორწინდება, რომელიც ქორწინების ღამეს აღმოაჩენს, რომ მისი რჩეული ქალწული არ არის და უკან დააბრუნებს ცოლს. ძმები ვიკარიოები ათქმევინებენ ანხელას, თუ ვინაა მათი ოჯახის დაღუპვისა და სირცხვილის მიზეზი. სანტიაგო ნასარის მოკვლის შემდეგ ტყუპმა ძმებმა ვიკარიოებმა როგორ არ დაიბანეს ხელები, მაგრამ ვერაფრით ვეღარ მოიშორეს სუნი: “რამდენი არ ვიბანე საპნითა და ღრუბლით, მაინც ვერ მოვიშორე ეს სუნი”. თუმცა, სუნის გარდა, მათ უძილობაც აწუხებდათ: “ტყუპებს სამი ღამე არ სძინებიათ და არც ეწერათ გამოძინება, რადგან ჩათვლემდნენ თუ არა, მაშინვე ეჩვენებოდათ, კვლავ დანაშაულს სჩადიოდნენ”; “მივხვდი, რომ საკანში ყოფნისას ძმებს ყველაზე მეტად უძილობა აწუხებდათ”; “მხოლოდ ეს იყო – მოუშორებელი სუნი აწუხებდათ. წყალი ბლომად მოითხოვეს, საპნითა და ღრუბლით სისხლი ჩამოიბანეს ხელებიდან, სახიდან, მერე კვართებიც

გარეცხეს, მაგრამ ძილი მაინც არ მიეკარათ.” ამ პასაჟიდან გამომდინარე, რომ მკვლელ ძმებს ორი კი არა, სამი რამ აქვთ მოსაშორებელი: უძილობა, სუნი და სისხლი. სისხლს ისინი მაღევე იშორებენ, თუმცა სუნისა და უძილობის მოშორება საკმაოდ უჭირთ, იქამდე, ვიდრე სასამართლო არ გაარკვევს მათ ბრალეულებობას თუ უდანაშაულობას, ვიდრე არ გაირკვევა, რომ მოკლული სანტიაგო ნასარის მკვლელობისთვის შურისძიებას არაფერს აპირებს. თითქოს რა კავშირი უნდა ჰქონდეს ამ სამ მოუშორებელ სიმპტომს ერთმანეთთან. მაგრამ, თუკი გულისყურით წავიკითხავთ ნაწარმოებს, აღმოვაჩინებთ, რომ მოთხრობაში სხვა მინიშნებებიცაა, რომლებმაც უნდა გვაფიქრებინოს, რომ გაბრიელ გარსია მარკესი სწორედ ერთინებს, ძველი ბერძნული მითოლოგიის ამ შურისმაძიებელ ღვთაებებს გამოხატავს ახლებურად, სამი მოუშორებელი/ძნელადმოსაშორებელი სიმპტომის სახით. გადავხედოთ ტექსტს: “ძაღლებმაც იგრძნეს სიკვდილის სუნი და აფორიაქდნენ. გაუჩერებლად ყმუოდნენ იმ წუთიდან, როცა მე (sc. მოთხრობელი – მოთხრობა პირველ პირშია დაწერილი და ასახავს სანტიაგო ნასარის მეგობრის მიერ აღდგენილი გამოცხადებული სიკვდილის ქრონიკას) სახლში შევედი. ამ დროს კი სასიკვდილოდ დაჭრილი სანტიაგო ნასარი ჯერ კიდევ იკრუნხებოდა სამზარეულოში, ხმამაღლა მოთქვამდა დივინა ფლორი და კარის ურდულით იგერიებდა ძაღლებს. – მომეშველე! - დამიყვირა გოგომ, - ლამის ნაწლავები დაუგლიჯონ! ძაღლები სადგომში ჩაკეცდნენ. მოგვიანებით პლასიდა ლინერომ ბრძანა, ვიდრე მიცვალებულს არ დავასაფლავებდით, ძაღლები სადმე მოშორებით გაგვეყვანა. მაგრამ შუადღისას, კაცმა არ იცის, როგორ, გამოცვივდნენ და გადარეულებივით შეცვივდნენ სახლში. პლასიდა ლინერომ პირველად თავის სიცოცხლეში ვერ მოთოკა თავი. – ბინძური ძაღლები! – იყვირა მან. – ახლავე დახოცეთ! ბრძანება იმ წამსვე შეასრულეს და სახლში კვლავ სიჩუმე დამკვიდრდა.” როგორც ვხედავთ, ძაღლები, რომლებიც ერთინებს წარმოადგენენ, რადგან ერთინებსაც, მითოლოგიის მიხედვით, ძაღლის თავები აქვთ, არასწორ დამნაშავეს ირჩევენ. მხოლოდ ეს უმცირესი დეტალი გვაძლევს იმის საფუძველს ვიფიქროთ, რომ სამ სიმპტომთან – სუნთან, სისხლთან და უძილობასთან ერთად – ძაღლების გამოჩენა ტექსტში მწერლის კონკრეტულ ჩანაფიქრს უკავშირდება, მკითხველს ერთინები უნდა გაახსენდეს და მიხვდეს, რომ სან-

ტიავო ნასარი არასწორადაა მოკლული. მისი მოკვლით სამართალი არ აღსრულებულა, ძაღლებმა, ერინებმა ან, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ცრუერინებმა, არასწორი სამიზნე აირჩიეს. ნამდვილი ერინები, სამი ერინია, ტექსტში კი სისხლი, სუნი და უძილობა, ნამდვილ დამნაშავეებს დასდევენ. მათ სწორი სამიზნე, ტყუპი ძმები ვიკარიოები აირჩიეს და მათ აღარაფერი უშველით, არც იმ წმინდანების სახელი, რომელთა პატრონაჟის ქვეშაც დაბადებიდან იმყოფებიან, რადგან დაბადებისას მშობლებმა პაბლო და პედრო დაარქვეს ტყუპ ძმებს, ანუ პეტრეს და პავლეს გადასცეს მფარველობაში. ის, რომ ნაწარმოების ავტორი ნამდვილად ცდილობს, სხვადასხვა მინიშნებებით გაიყვანოს მკითხველი ბერძნულ მითოლოგიაზე, მოთხრობის პირველივე გვერდზე იკითხება: “იგი შვიდის ხუთ წუთზე გავიდა სახლიდან და ვიდრე სულ რაღაც ერთ საათში ღორივით დაკლავდნენ.” ღორის ხსენება ტყუილუბრალოდ არ ხდება ნაწარმოებში და ავტორი მსხვერპლს, სანტიავო ნასარს, ღორს არა იმ მიზეზით ადარებს, რომ მკითხველში სათანადო ემოცია გამოიწვიოს, არამედ იმიტომაც, რომ მკითხველს დაკლული ღორის ხსენებაზე ბერძნული ლიტერატურის ერთი სხვა ნაწარმოები გაახსენდეს. ამიტომაც, მკითხველს რომ ყურადღების მიღმა არ დარჩეს ღორის ხსენება, ავტორი კიდევ რამდენჯერმე ახსენებს ამ ცხოველს. ერთხელ, როცა ანხელას ქორწილის სუფრაზე ყვება, ამბობს, რომ ამ ნადიმისთვის თერთმეტი ღორი დაკლეს. აქ მკითხველმა უნდა მიაქციოს ყურადღება არა საკლავს, არამედ ვითარებას, ანუ ქორწილს და ამ დღისათვის გამართულ ნადიმს (სხვათა შორის, მარკესი ორჯერ აღნიშნავს ამ მომენტს ალბათ იმიტომ, რომ მკითხველს ყურადღების მიღმა არ დარჩეს ეს ფაქტი). ამ ორის სიტყვის – ღორის და ქორწილის - ერთად ხსენებისას აუცილებლად უნდა გაგვახსენდეს ჰომეროსის “ოდისეა”. საქმე ისაა, რომ ოდისევსი, როდესაც ტირესიას წინასწარმეტყველების შესატყობად მიდის კიმერიელთა მხარეში, მას გარდაცვლილი აგამემნონის აჩრდილი გამოეცხადება. აგამემნონი ოდისევსს უამბობს, როგორ დაბრუნდა გამარჯვებული ტროადან და, იმის ნაცვლად, რომ მისთვის ღირსეული დახვედრა მოეწყოთ და ნადიმი გაემართათ, ვერაგულად მოკლეს: “ეგისთესაგან მივეახლე სიკვდილს შავბნელსა, პირშავი ცოლის კარნახითა საკუთარ სახლში. სუფრას დამაკლეს, ვით ხარს დაკვლენ ბოსელში დაბმულს. ამრიგად, მომსპეს, სა-

მარცხვინოდ მიმცეს სიკვდილსა, ამხანაგებსაც ღორებივით გამო-
ოსტრეს ყელი, ისე, ვით კაცი უმდიდრესი, ან საქორწინოდ, ანდა
სალხინოდ, სანადიმოდ საკლავსა დაჰკლავს” (ოდისეა, 11: 409-
415). როგორც ვხედავთ, აგამემნონი სუფრას ხარვივით დააკლეს,
ხოლო მისი უდანაშაულო მეგობრები - ღორებივით. სწორედ ამ
პასაჟის გახსენებამ უნდა დააღაგოს მკითხველის წარმოდგე-
ნაში, ვინ მართალია და ვინ მტყუანი, ვინ იმსახურებს ერინიების
რისხვას და ვინ უნდა დაისაჯოს. რადგან ბაიარდო სან რომანი
არნახულად მდიდარი კაცია და მისი და ანხელა ვიკარიოს ქორ-
წილის სუფრისთვის იკვლება საკლავი, არ შეიძლება, რომ ეს
ორი ეპიზოდი ერთმანეთთან არ დავაკავშიროთ. თანაც, თუკი
იმასაც გავიხსენებთ, რომ სწორედ აგამემნონის მკვლელო-
ბისთვის შურისძიებას მოჰყვა ერინიების გაღვიძება. აგამემნონს
დარჩა ორესტე, შვილი, რომელმაც მამის მკვლელობის გამო
მოკლა დედის ქმარი ეგისტე და მასთან ერთად დედაც. თითქოს
ეს დაშორებული ამბები დროსა და სივრცეში არაფრით გვანან
ერთმანეთს, მაგრამ უდავოდ ჰომეროსის მიერ აღწერილი ამბის
გაგრძელებაა მარკესის ამბავიც. “გამოცხადებული სიკვდილის
ქრონიკაში” გამოყენებული აღუზიები ამის თქმის საშუალებას
ნამდვილად იძლევა.

შედეგები და დასკვნები. ამრიგად, თანამედროვეობის ორმა
უდიდესმა მწერალმა, მაქს ფრიშმა და გაბრიელ გარსია მარ-
კესმა, გამოაღვიძეს მიძინებული ერინიები და ახლებური და-
ტვირთვის მინიჭებით თავიანთ ნაწარმოებებში კიდევ ერთხელ
შეახსენეს მკითხველს, რომ სამართლიანობისთვის ერინიები
ისევ არსებობენ და მათი დავიწყება არ შეიძლება ლიტერატუ-
რისთვის. არც ერთ მწერალს პირდაპირ არ შემოჰყავს თავის
ნაწარმოებში ერინიები. მათ არ აინტერესებთ არც ერინიების
შესახედლობა, არც მათი ატრიბუტები, არც მათი ზუსტი რიცხვი.
მაგრამ სწორედ მათი შესახედობის, ატრიბუტიკისა და რიცხ-
ვის დახმარებით ახერხებენ თავიანთი ჩანაფიქრის განხორციე-
ლებას – მიხვედრონ მკითხველი, რომ საქმე ერინიებთან აქვთ
და რომ დანაშაულის შესახებ მათთვის ცნობილია და ამიტომ
არც ერთი დამნაშავე არ დარჩება დაუსჯელი. ერინიების
შესახედლობაში ვგულისხმობ გველებს და ძაღლებს. ფრიშის
დამნაშავე პერსონაჟი გველის ნაკბენის გამო კვდება, ანუ მას,
უნდა ვივარაუდოთ, რომ ერინიები სჯიან. მარკესის შემთხვევაში
დამნაშავეს ძაღლი არ შორდება, თუმცა მალევე ირკვევა, რომ
ის, ვინც დამნაშავე ჰგონიათ, სულაც არ არის დამნაშავე და

ერინების სახის მქონე პერსონაჟი სხვაგან უნდა ვეძიოთ. იქ, სადაც მკვლელობაში ბრალდებული ნამდვილი დანაშავეა, ერინები უკვე პირდაპირ აღარ ამჟღავნებენ თავს და ისინი სხვა სახეს იღებენ. სამი ერინიდან ერთი სუნს, მეორე სისხლს, ხოლო მესამე უძილობას შეესატყვისება. სამართლიანობის სადარაჯოზე და დამნაშავის სამხილებლად მდგარი ერინების მხატვრული სახე ახლებურად, რამდენიმე მოულოდნელი შტრიხის დამატებით რეცეფცირდა თანამედროვე ლიტერატურაში და ამ ახლებური შტრიხების წყალობით, საინტერესო ინტერპრეტაცია შესძინა მითოლოგიურ პერსონაჟებს, პერსონაჟებს, რომლებიც მანამდე მხოლოდ ძველი ბერძნული ლიტერატურის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ჰანს ბენზიგერი, 1982 – H. Banziger, *Frisch as a Narrator, Perspectives on Max Frisch*, The University Press of Kentucky, 1982.

ესქილე, 1974 – ესქილე, *ორესტეა*, თარგმნა გიგლა სარიშვილმა, ხელოვნება, თბ., 1974.

მარკესი, 2015 – გაბრიელ გარსია მარკესი, *გამოცხადებული სიკვდილის ქრონიკა*, თარგმნა ელზა ახვლედიანმა, ნახულია 2/16/2019.

ფრიში, 1986 – მაქს ფრიში, *Homo Faber*, თარგმნა დალი კოკია-ფანჯიკიძემ, მერანი, თბ., 1986.

სოფოკლე, 1988 – სოფოკლე, *თებეს ტრაგედიები*, თარგმნა გიორგი ხომერიკმა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1988.

ჰომეროსი, 1979 – ჰომეროსი, *ოდისეა*, თარგმნა პანტელეიმონ ბერაძემ, საბჭოთა საქართველო, თბ., 1979.